

ارزیابی توانهای زمین گردشگری غار کتله خور زنجان با استفاده از تکنیک SWOT

منیژه احمدی^۱، رضا خوشرفتار^۲

چکیده

در دهه اخیر، گردشگری زمین شناختی به عنوان مقوله‌ای جدید، مورد توجه خاص برنامه‌ریزان، سیاست‌گذاران و محققان قرار گرفته است. مناطق جغرافیایی ایران با داشتن جاذبه‌های طبیعی غنی، ظرفیت و توان بالقوه بالایی در توسعه این رشته از گردشگری دارند. غارهای کارستی ایران نیز با توجه به نحوه تشکیل و وجود اشکال متنوع، می‌توانند نقش بسزایی در درآمدزایی، رشد و توسعه منطقه ای داشته باشند. مقاله حاضر با هدف بهره‌گیری از قابلیت‌های غار کتله‌خور جهت کمک به فرایند توسعه شهرستان خدابنده و استان زنجان تدوین شده است. روش تحقیق توصیفی - تحلیلی و نوع تحقیق، کاربردی است. در این راستا، با استفاده از مطالعات میدانی، کتابخانه‌ای و سپس نظرخواهی از ۳۰ محقق، کارشناس و مسئولان امر که آشنایی کامل از غار، ویژگی‌ها و مشکلات آن داشتند؛ نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید با استفاده تکنیک SWOT تعیین گردید. نتایج تحقیق بیانگر آن است که با توجه به موقعیت و شرایط غار کتله خور، اتخاذ راهبرد توسعه‌ای ضروری است. بعلاوه لزوم سرمایه‌گذاری دولت و بخش خصوصی، ارتقای کیفی شبکه‌های ارتباطی، آموزش، استفاده از نیروهای متخصص و افزایش آگاهی گردشگران از دیگر اقداماتی است که در جهت بهره‌گیری از ظرفیت‌های غار بایستی صورت گیرد.

واژگان کلیدی: گردشگری زمین شناختی، توسعه، زنجان، کتله خور، تکنیک SWOT.

۱. عضو هیئت علمی گروه جغرافیا دانشگاه زنجان ahmadi.manijeh@gmail.com

۲. عضو هیئت علمی گروه جغرافیا دانشگاه زنجان

پدیده‌ها و فضاهای زیبا و جذاب زمین شناختی علاوه بر اینکه برای دانشمندان علوم زمین مهم تلقی می‌شوند و رازهایی از تاریخ تحولات کره زمین را مشخص می‌کنند، در تمام دوره‌ها و زمان‌ها انسانها را به خود جلب کرده‌اند (براندت و همکاران، ۲۰۰۴). ارتباط انسان با محیط طبیعی و بهره‌برداری از منابع و قابلیت‌های آن سابقه‌ای به قدمت پیدایش وی بر روی کره زمین دارد و در طول زمان شکل‌های متفاوتی را به خود گرفته است. دیدار و تماشای مناظر بکر و طبیعی از علایق اصلی انسان جستجوگر قرن ۲۱ است. با توسعه روزافزون صنعت گردشگری در جهان، مفاهیم جدیدی در این حوزه وارد شده که زمین گردشگری^۱ یکی از آنهاست. این شاخه جدید، به معرفی پدیده‌های علوم زمین به گردشگران با حفظ هویت مکانی آنها می‌پردازد (سرایی و همکاران، ۱۳۸۷). ژئوتوریسم بخشی از صنعت در حال رشد جهانی است که توسط افرادی که به دنبال فهم عمیقی از محیطشان هستند، حمایت می‌شود (ترنر و همکاران، ۲۰۰۶). ویژگی‌های اصلی ژئوتوریسم در ارتباط با طبیعت، انگیزه‌های آموزشی، تشویقی و ارتباط با موضوع پایداری است (بلامی، ۱۹۹۷). ایران براساس رتبه بندی یونسکو، به لحاظ تنوع زیستی و جاذب‌های طبیعی در رتبه پنجم جهان و از نظر جاذبه‌های گردشگری جزو ده کشور برتر دنیا است؛ اما هم اکنون از بازار جهانی گردشگری بی‌بهره است. بر اساس پیش بینی‌های انجام شده تا سال ۲۰۲۰ میلادی تعداد گردشگرانی که به ایران می‌آیند باید حدود ۲۰ میلیون نفر باشد (صبوری، ۱۳۸۷). با توجه به اینکه میراث زمین‌شناختی در سرتاسر کشور ایران گسترده شده‌اند، می‌بایست توسط انواع راهکارهای حفاظتی، مدیریتی و برنامه‌ریزی از طریق ایجاد ژئوپارک و ژئوسایت مورد حفاظت قرار گیرند (دره‌شوری و کسرائیان، ۱۹۹۸؛ زیاری و همکاران، ۱۳۸۷). مناطق جغرافیایی ایران با دارا بودن مکان‌ها، آثار و پدیده‌های زمین‌شناسی، جغرافیایی، ژئومورفولوژیکی و زیستی بسیار متنوع و زیبا در صورت مکان‌یابی صحیح، ایجاد امکانات رفاهی، تربیت نیروی انسانی متخصص و راهنمای تور، می-

توانند به دنیا معرفی و مورد استفاده قرار بگیرند (ابراهیمی فینی، ۱۳۸۷). بایستی توجه داشت که اگر این منابع به نحوی مناسب برنامه‌ریزی و مدیریت شود به عنوان محرکی برای فرایند توسعه همه‌جانبه اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی می‌تواند مطرح گردد (شریف‌زاده و مرادنژاد، ۱۳۸۱). در این راستا، توسعه ژئوتوریسم پایدار باید بر پایه گردشگری مبتنی بر مشارکت مردم بومی، شکل گیرد تا منافع اجتماعات محلی و ساکنان آن نیز به حداکثر برسد و باعث بهبود کیفیت زندگی جوامع محلی گردد (قاسمی، ۱۳۸۷). در مجموع می‌توان ادعا نمود که قابلیت و پتانسیل‌های موجود در خصوص جذب گردشگر داخلی و خارجی کشورمان در حد بالایی است که با انجام برنامه‌ریزی منسجم، اتخاذ تدابیر ویژه و فراهم نمودن تمهیدات لازم می‌توان از این جاذبه‌ها و مواهب طبیعی در جهت توسعه گردشگری، کمال بهره را برد (اسدی و همکاران، ۱۳۸۷). مقاله حاضر با هدف نحوه بهره‌گیری از جاذبه‌ها و پدیده‌های ژئوتوریستی غار کتله‌خور در جهت توسعه شهرستان خدابنده و استان زنجان تدوین شده است. پرسش اصلی پژوهش حاضر این است که به منظور بهره‌گیری از قابلیت و ظرفیت‌های بالای غار کتله‌خور، برای بهره‌برداری از آن چه اقدامات و استراتژی‌هایی را برای کمک به توسعه شهرستان خدابنده بایستی اتخاذ نمود؟ در حال حاضر، غار کتله‌خور در جذب زمین‌گردشگران موفقیت چندانی نداشته و بیشترین تعداد بازدیدکنندگان خانوادگی یا دسته‌جمعی از غار مربوط به تعطیلات نوروزی است و در دیگر ایام سال، اکثر بازدیدکنندگان دانشجویان و دانش‌آموزان هستند.

با توجه به موضوع مورد بررسی در این مقاله که علاوه بر پدیده‌های زمین‌شناسی و ژئومورفولوژی به ویژگی‌های جغرافیایی منطقه نیز می‌پردازد، با مفهوم گردشگری زمین‌شناسی ارائه شده توسط ناشنال جئوگرافیک (استو، کوک، درو، ۲۰۰۲) انطباق بیشتری دارد.

در این تحقیق ابتدا به منظور آشنایی بیشتر با غار کتله خور، مطالعات کتابخانه‌ای و توصیفی در ارتباط با آن انجام گرفت تا ضمن بررسی‌های مقدماتی و اولیه، ویژگیها و تاریخچه آن نیز مورد مطالعه قرار گیرد و روند کار در عملیات میدانی تسهیل گردد. عملیات میدانی نیز به صورت مشاهده از غار و مصاحبه با کارشناسان غار در محل، مسئولان و کارشناسان سازمان میراث فرهنگی و گردشگری و سایر مسئولان ذیربط استان برای دستیابی به اهداف پژوهش، ابتدا با استفاده از روش ترکیبی (توصیفی-تحلیلی و میدانی (مشاهده و مصاحبه)) به بررسی جاذبه‌ها، امکانات، خدمات و وضعیت گردشگری منطقه مورد مطالعه پرداخته شد. در مرحله بعد برای تجزیه و تحلیل اطلاعات کسب شده و ارائه راهبردهای لازم جهت توسعه گردشگری زمین شناختی، از روش تحلیل SWOT^۱ استفاده شده است (جدول ۱). با استفاده از این روش طی بررسی‌های میدانی و مطالعات انجام گرفته روی محیط بیرونی و درونی منطقه، فهرستی از نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید شناسایی شد و سپس از طریق نظرخواهی از ۳۰ نفر از اساتید محقق در زمینه گردشگری و ژئوتوریسم، کارشناسان مطلع سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری و مسئولان امر، وزن دهی و امتیازدهی به گزینه‌های موجود در جداول پرسشنامه‌ها توسط آنان انجام گرفت و سپس مراحل محاسبه و تحلیل هر کدام از گزینه‌ها با روش فوق انجام شد و در نهایت جهت کاهش نقاط ضعف و تهدید و ارتقای سطح قوت و فرصت در ارتباط با توسعه ژئوتوریسم در منطقه مورد مطالعه تلاش گردید تا راهبردهای مناسبی ارائه شود.

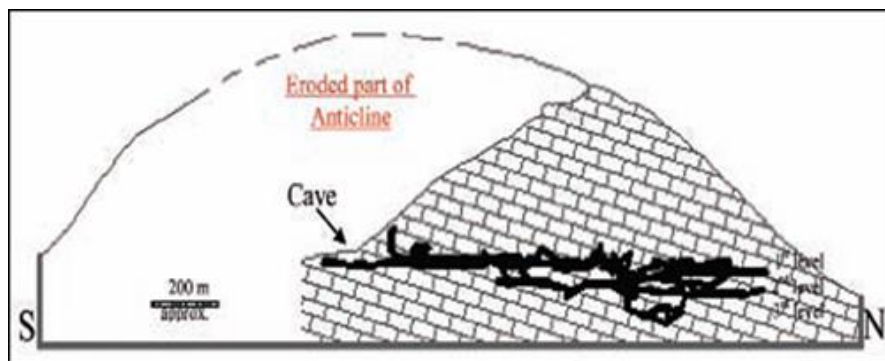
بحث و بررسی

غار کتله خور به عنوان یکی از مهمترین جاذبه‌های ژئوتوریستی ایران، در موقعیت جغرافیایی ۴۸ درجه و ۸ دقیقه طول شرقی و ۳۵ درجه و ۵۰ دقیقه عرض شمالی در جنوب شهر کوچک گرماب شهرستان خدابنده و در ۱۴۰ کیلومتری جنوب استان زنجان

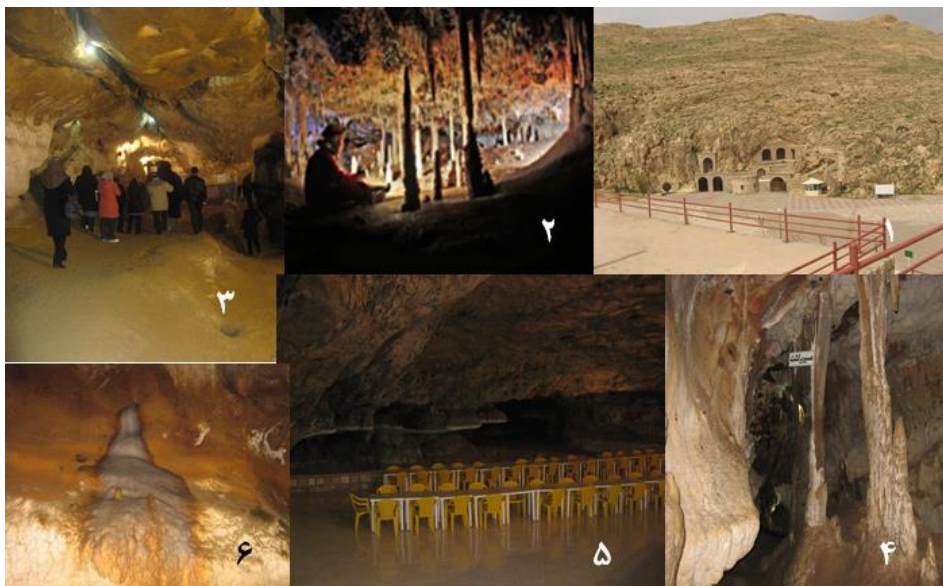
۱ - SWOT= Strengths Weakness Opportunities Threats

سوات، یکی از تکنیک‌های مورد استفاده در برنامه‌ریزی راهبردی است که با استخراج و بررسی نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید در زمینه مسائل مختلف، در نهایت منجر به اتخاذ راهبردی مشخص و منطقی می‌گردد.

در شمال غرب ایران قرار گرفته است. این غار از طریق جاده زنجان-سلطانیه - خدابنده و همچنین جاده اصلی زنجان-بیجار قابل دسترسی است (جمالی، ۱۳۸۱). کتله خور، طولانی‌ترین غار ایران (۱۲۸۶۰ متر طول) و دومین غار مهم توریستی ایران (۱۲۵۰ متر مسیر قابل بازدید برای عموم) می‌باشد (ارشدی و لومانس، ۲۰۰۴) و در زون تکتونیکی ایران مرکزی قرار دارد (رئیزی و لومانس، ۲۰۰۳) این غار در آهک‌های دوره الیگومیوسن تشکیل شده است (امری کاظمی و مهرپویا، ۲۰۰۶). غارنشته‌های کلسیتی متعددی مانند استالاگمیت، استالاگمیت، ستون، روانسنگ، پرده، پوسته و گل‌های آراگونیتی در بخشهایی از غار که آب از بالا نشت می‌کند به وفور یافت می‌شود (رضایی و نخعی، ۱۳۸۷). غار کتله خور از نوع شبکه متصل مارپیچی می‌باشد. گذرگاههای غار در یک الگوی متصل مارپیچی در ۳ طبقه تشکیل شده است (محمودی سیوند، ۱۳۷۹). این غار در بهار ۱۳۳۱ هجری شمسی توسط یک هیات کوه نوردی، شناسایی و کشف شد (فتحی اصل، ۵۹۱۳۸۳). اگرچه منطقه وسیعی از این غار که ۲۰ کیلومتر طول دارد مورد شناسایی قرار گرفته، اما هنوز تمامی این غار به طور کامل کشف نشده است (امری کاظمی و مهرپویا، ۲۰۰۶) (شکل ۱ و ۲).

شکل ۱: مقطع شماتیک غار کتله خور (منبع: رضایی و نخعی، ۱۳۸۷)

شکل ۲: غار کارستی کتله خور: ۱- ورودی غار. ۲- یکی از تالارهای دیدنی در طبقه دوم. ۳- بخش گردشگری غار. ۴- ستون‌های کارستی. ۵- تالار پذیرایی غار ۶- پدیده روانسنگ

جدول ۲: رتبه و وزن نرمال نقاط قوت غار کتله‌خور

رتبه	نقاط قوت	رتبه وضع موجود (۰-۴)	وزن نرمال	حاصل ضرب وزن نرمال در رتبه
۱	یکی از زیباترین غارهای آهکی جهان	۳	۰/۰۶۲	۰/۱۸۶
۲	دومین غار گردشگری ایران	۳	۰/۰۶۹	۰/۲۰۷
۳	طولانی‌ترین غار ایران با غارنشته‌های متنوع مانند قندیل‌های گل کلمی، قلمی، استلاگنیت.	۳	۰/۰۶۹	۰/۲۰۷
۴	قرارگیری در محور گردشگری فرهنگی، تاریخی و هنری زنجان - سلطانیه - خداآبند - گرماب به عنوان عامل بالقوه برای توسعه گردشگری	۳	۰/۰۵۴	۰/۱۶۲
۵	مجاورت با مراکز جمعیتی و شهری بزرگ از جمله زنجان و همدان	۳	۰/۰۴۶	۰/۱۳۸
۶	داشتن محیط آرام و مطلوب برای شهرنشینان جهت استراحت و تمدد اعصاب و تفریح	۲	۰/۰۳۱	۰/۰۶۲
۷	امکان بازدید گردشگران حدود نه ماه از سال	۳	۰/۰۴۶	۰/۱۳۸
۸	وجود سد خاکی کتله‌خور در مجاورت غار	۲	۰/۰۳۶	۰/۰۷۲
۹	دارا بودن طرح جامع منطقه نمونه گردشگری	۲	۰/۰۴۱	۰/۰۸۲
۱۰	برخورداری از زیرساختهای لازم برای سرمایه‌گذاری مانند راه، برق، مخابرات.	۲	۰/۰۴۱	۰/۰۸۲
	مجموع (IFE)			۱/۳۳۶

عوامل درونی (داخلی) مؤثر بر گردشگری زمین‌شناختی کتله‌خور

هدف این مرحله سنجش محیط داخلی (درونی) غار کتله‌خور جهت شناسایی نقاط ضعف و قوت، یعنی جنبه‌هایی است که در راه دستیابی به اهداف برنامه‌ریزی و اجرای تکلیف‌های آن، زمینه‌های بازدارنده یا مساعد دارد. از این‌رو، قابلیت‌ها و منابع مورد بررسی قرار گرفته و تحت عنوان نقاط قوت و ضعف تقسیم‌بندی گردید و به هر کدام از موارد رتبه و وزن نرمال در وضع موجود اختصاص یافت (جدول ۳ و ۲).

جدول ۳: رتبه و وزن نرمال نقاط ضعف غار کتله‌خور

ردیف	نقاط ضعف	رتبه وضع موجود (۰-۴)	وزن نرمال	حاصلضرب وزن نرمال در رتبه
۱	کمبود حفاظ و موانع برای برخی از پدیده‌های ارزشمند درون غار به منظور جلوگیری از دسترسی مستقیم گردشگران	۳	۰/۰۶۱	۰/۱۸۳
۲	عدم نصب تجهیزات صوتی تصویری چند زبانی از قبیل مانیتور و تلویزیون در سالن انتظار غار به منظور اطلاع‌رسانی و دادن هشدارهای لازم به گردشگران	۳	۰/۰۶۱	۰/۱۸۳
۳	ضعف و کمبود نیروهای راهنما، متخصص و ماهر به منظور راهنمایی در غار (در حال حاضر فقط ۵ نفر راهنما)	۳	۰/۰۷۰	۰/۲۱۰
۴	امکان سُر خوردن و لغزندگی کف غار در مسیر تشکیل استالاکمیت‌ها	۲	۰/۰۳۵	۰/۰۷
۵	پایین بودن استحکام توریهای اطراف پدیده‌ها و سهولت تخریب آنها در طی بازدید	۲	۰/۰۳۵	۰/۰۷
۶	پایین بودن میزان استحکام نرده‌های ایجاد شده به منظور عبور گردشگران از این مسیرها و امکان آسیب دیدگی آنها	۲	۰/۰۳۵	۰/۰۷
۷	کمبود تابلوهای راهنما و علائم هشدار دهنده چند زبانه در درون غار و امکان گم شدن در دالانها متعدد غار	۲	۰/۰۴۱	۰/۰۸۲
۸	امکان فرونشینی کف غار در شرایط بارندگی شدید و رطوبت زیاد	۲	۰/۰۲۹	۰/۰۵۸
۹	ارائه برخی اطلاعات ناقص و اشتباه در زمینه زمین‌شناسی و ژئومورفولوژی به گردشگران توسط راهنمایان غار	۲	۰/۰۳۵	۰/۰۷
۱۰	ضعف امکانات خدماتی - رفاهی (مانند سرویس‌های بهداشتی، هتل، رستوران، پارکینگ)	۴	۰/۰۹۴	۰/۳۷۶
مجموع (IFE)				۱/۳۰۲

عوامل بیرونی (خارجی) مؤثر بر گردشگری زمین‌شناختی غار کتله‌خور

هدف این مرحله کند و کاو آثار محیط بیرونی در ناحیه مطالعه شده جهت شناسایی فرصت‌ها و تهدیدهایی است که ناحیه کتله‌خور در ارتباط با گسترش گردشگری با آن مواجه است. بنابراین بر اساس مطالعات انجام شده و بررسی وضعیت محیط پیرامون

ناحیه، مجموعه فرصتها و تهدیدهای موجود و مؤثر بر این ناحیه مورد بررسی قرار گرفت و به هر کدام از موارد رتبه و وزن نرمال اختصاص یافت (جدول ۴ و جدول ۵).

جدول ۴: رتبه و وزن نرمال عوامل بیرونی (فرصتها) کتله خور

ردیف	فرصت	رتبه وضع موجود (۰-۴)	وزن نرمال	حاصلضرب وزن نرمال در رتبه
۱	شهرت جهانی غار کتله خور	۲	۰/۰۴۷	۲×۰/۰۴۷=۰/۰۹۴
۲	نزدیکی به پایتخت کشور (تهران)	۲	۰/۰۴۷	۰/۰۹۴
۳	نزدیکی به جاذبه‌های گردشگری در استانهای همجوار مانند غار علیصدر در همدان به جهت امکان مبادله و انتقال گردشگران	۳	۰/۰۷۹	۰/۲۳۷
۴	افزایش توجه دولت به سرمایه‌گذاری و برنامه ریزی در بخش گردشگری	۲	۰/۰۴۷	۰/۰۹۴
۵	افزایش انگیزه برای بیشتر مسافرت و تفریح مردم شهرهای بزرگ و حومه	۲	۰/۰۴۷	۰/۰۹۴
۶	قرارگیری غار در استان زنجان به عنوان گلوگاه ارتباطی مرکز، شمال و شمال غرب ایران، همجواری با ۷ استان و امکان دسترسی چندجانبه به غار	۲	۰/۰۳۵	۰/۰۷
۷	وجود نیروهای متخصص و کارشناسان باتجربه در استان	۲	۰/۰۴۱	۰/۰۸۲
۸	نزدیکی به اماکن دارای هویت ملی و جهانی از جمله گنبد سلطانیه، برای شکل‌گیری خدمات و تورهای گردشگری.	۳	۰/۰۷۱	۰/۲۱۳
۹	استقرار راهدارخانه‌ها در مسیر شهر گرماب تا غار به منظور جلوگیری از مسدود شدن غار بر اثر عوامل طبیعی (مانند بارش برف شدید)	۲	۰/۰۳۵	۰/۰۷
۱۰	امکان بهره‌گیری از تسهیلات بانکی جهت سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در اطراف غار و منطقه	۲	۰/۰۴۷	۰/۰۹۴
مجموع (EFE)				
۱/۱۴۲				

جدول ۵: رتبه و وزن نرمال عوامل بیرونی (تهدیدها) کتله خور

ردیف	تهدید	رتبه وضع موجود (۰-۴)	وزن نرمال	حاصلضرب وزن نرمال در رتبه
۱	کیفیت نامناسب شبکه‌های ارتباطی و دسترسی به غار در محور سلطانیه - قیدار - گرماب و به خصوص از ۴۰ کیلومتر مانده به غار	۲	۰/۰۴۵	۰/۰۹
۲	کم‌توجهی و تخریب درون غار به خصوص فندیل‌ها توسط گردشگران	۲	۰/۰۳۹	۰/۰۷۸
۳	از بین رفتن فرهنگ سنتی - محلی مردم بومی منطقه (آداب و رسوم، پوشاک...)	۲	۰/۰۲۸	۰/۰۵۶
۴	تخریب محیط زیست و زمینهای کشاورزی و روستایی اطراف	۲	۰/۰۳۴	۰/۰۶۸
۵	کم‌توجهی گردشگران در استفاده صحیح و بهینه از امکانات خدماتی و رفاهی	۲	۰/۰۴۵	۰/۰۹
۶	افزایش و امکان وقوع جرم و تخلفات اجتماعی-فرهنگی با ورود گردشگران	۲	۰/۰۲۴	۰/۰۴۸
۷	ضعف تخصیص اعتبارات گوناگون	۳	۰/۰۲۶	۰/۲۲۸
۸	عدم تمایل بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری	۳	۰/۰۶۸	۰/۲۰۴
۹	عدم توجه و حمایت مسئولان به منابع اشتغال و درآمد در غار به منظور توسعه روستایی	۳	۰/۰۵۹	۰/۱۷۷
۱۰	ضعف اطلاع‌رسانی با هدف معرفی هرچه بیشتر جاذبه‌های غار و پیرامون آن	۳	۰/۰۶۸	۰/۲۰۴
مجموع (EFE)				
۱/۲۶۳				

پس از شناسایی نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید و اختصاص رتبه و وزن به هر کدام از عوامل درونی و بیرونی، ارزیابی محیط داخلی و خارجی و تشکیل ماتریس SWOT انجام گرفت (جدول ۶).

جدول ۶: وضعیت امتیاز عوامل داخلی و خارجی موثر بر غار کتله خور

عوامل داخلی		عوامل خارجی	
نقاط ضعف	نقاط قوت	تهدیدها	فرصتها
۱/۳۰۲	۱/۳۳۶	۱/۲۶۳	۱/۱۴۲
$\sum S + W = ۲/۶۳۸$		$\sum O + T = ۲/۴۰۵$	

با توجه به این که $\sum S + W > \sum T + O$ است، لذا راهبردهای پیشنهادی در این مرحله، تهاجمی (توسعه ای) است. مرحله بعدی در تکنیک سوات، تعیین استراتژی‌های حاصل از تجزیه و تحلیل عوامل درونی و بیرونی با توجه به رتبه و وزن نرمال آنها است تا استراتژی‌های مناسب هر یک از بخش‌های ST، WO، SO، WT را پیشنهاد نماییم. به طور کلی این استراتژی‌ها بیانگر موارد زیر هستند:

گروه اول: استراتژی‌های SO (Maxi-Max):

این استراتژی‌ها به منظور حداکثر استفاده از قوت‌های موجود برای بیشترین استفاده از فرصت‌های محیطی طراحی می‌شوند. به عبارت دیگر، راهبردهای خاص رقابتی بوده و از نقاط قوت جهت بهره برداری بهتر از فرصت‌ها استفاده می‌شود (جدول ۷).

گروه دوم: استراتژی‌های ST (Maxi-Min):

این راهبردها به منظور حداکثر استفاده از قوت‌های موجود برای حداقل نمودن اثرات تهدیدهای محیط بیرونی طراحی می‌شوند. به عبارت دیگر این استراتژی‌ها تهدیدها را با استفاده از نقاط قوت، بی‌خطر می‌کند (جدول ۷).

جدول ۷: استراتژی‌های چهارگانه WO، ST، SO و WT و مقایسه آنها

<p>نقاط ضعف W</p> <ol style="list-style-type: none"> ۱- ضعف امکانات خدماتی-رفاهی ۲- ضعف و کمبود نیروهای راهنما، متخصص به منظور انجام خدمات و راهنمایی در غار ۳- کمبود حفاظ و موانع برای برخی از غارنهبشته های بسیار ارزشمند ژئومورفولوژیکی ۴- عدم نصب تجهیزات اطلاع رسانی از قبیل مانیتور و تلویزیون در سالن انتظار غار به منظور اطلاع-رسانی ۵- کمبود تابلوهای راهنما و علائم هشدار دهنده در درون غار برای گردشگران 	<p>نقاط قوت S</p> <ol style="list-style-type: none"> ۱- یکی از غارهای بزرگ خشکی - آبی در جهان ۲- طولانی ترین غار ایران و دومین غار مهم توریستی کشور ۳- زیباترین غار آهکی ایران به لحاظ تنوع در قندیل ۴- قرارگیری در محور گردشگری فرهنگی، تاریخی و هنری زنجان - سلطانیه- خدابنده - گرماب ۵- مجاورت با مراکز جمعیتی و مراکز شهری از جمله زنجان و همدان 	<p>W</p> <p>TO</p>
<p>راهبردهای S-T</p> <ol style="list-style-type: none"> ۱- ارتقای کیفی شبکه های ارتباطی متصل به غار با توجه به قرارگیری آن در محور گردشگری زنجان - سلطانیه- خدابنده- گرماب ۲- افزایش اطلاع رسانی با هدف معرفی جاذبه های غار و پیرامون آن در سطح منطقه و کشور ۳- افزایش آگاهی گردشگران به منظور استفاده صحیح از امکانات خدماتی-رفاهی و عدم تخریب محیط ۴- حفظ فرهنگ سنتی و محلی مردم بومی منطقه ۵- تخصیص اعتبار به منظور سرمایه گذاری در صنعت گردشگری با هدف افزایش اشتغال روستاییان در جهت توسعه پایدار روستایی ۶- تشویق بخش خصوصی به سرمایه گذاری با توجه به امکانات زیرساختی موجود در منطقه 	<p>راهبردهای S-O</p> <ol style="list-style-type: none"> ۱- برنامه ریزی و سرمایه گذاری دولت با توجه به شهرت غار ۲- ارائه تسهیلات بانکی و اعتباری به بخش خصوصی جهت سرمایه گذاری در غار و اطراف آن ۳- توسعه و جذب گردشگر با افزایش سرمایه گذاری در بخش تبلیغات و معرفی غار ۴- بهره گیری از موقعیت جغرافیایی غار، دسترسی و نزدیکی آن به جاذبه های گردشگری مناطق مجاور ۵- بهره گیری از پتانسیل های جمعیتی در استانهای مجاور پیوسته تهران در توسعه گردشگری ۶- برنامه ریزی دولت و ترغیب بخش خصوصی به منظور توسعه توریسم غار در سطح منطقه ای، ملی و فراملی 	<p>فرصت O</p> <ol style="list-style-type: none"> ۱- نزدیکی به جاذبه های گردشگری در استانهای همجوار ۲- نزدیکی به اماکن دارای هویت ملی و جهانی از جمله گنبد سلطانی، برای شکل-گیری خدمات و تورهای گردشگری. ۳- شهرت غار کتله خور ۴- نزدیکی به پایتخت کشور (تهران) ۵- افزایش توجه دولت به سرمایه گذاری و برنامه ریزی در بخش گردشگری
<p>راهبردهای T-W</p> <ol style="list-style-type: none"> ۱- جلوگیری از تخریب غارنهبشته های منحصر به فرد درون غار از طریق اطلاع رسانی به گردشگران ۲- استحکام بخشی به حفاظهای اطراف پدیده های ارزشمند درون غار ۳- افزایش تخصیص اعتبارات به منظور افزایش ایمنی گردشگران 	<p>راهبردهای O-W</p> <ol style="list-style-type: none"> ۱- حفظ پدیده های ژئومورفولوژیکی ارزشمند و منحصر به فرد غار با توجه به سرمایه گذاری دولت در بخش گردشگری ۲- آموزش و استفاده از نیروهای متخصص و کارشناسان مجرب به منظور انتقال صحیح اطلاعات و ارائه خدمات و راهنمایی به گردشگران. ۳- سرمایه گذاری بخش خصوصی به منظور ارتقای وضعیت امکانات خدماتی-رفاهی ۴- بهره گیری از سرمایه گذاری و برنامه ریزی دولت در جهت افزایش ایمنی و سلامت گردشگران 	<p>تهدید T</p> <ol style="list-style-type: none"> ۱- ضعف تخصیص اعتبارات ۲- عدم تمایل بخش خصوصی برای سرمایه گذاری ۳- ضعف اطلاع رسانی در سطح منطقه ای و ملی به منظور جذب گردشگر ۴- عدم توجه و حمایت مسئولان به منابع اشتغال و درآمد در غار به منظور توسعه روستایی ۵- کیفیت نامناسب شبکه های ارتباطی و دسترسی به غار ۶- کم توجهی گردشگران در استفاده بهینه از امکانات خدماتی و رفاهی

گروه سوم: استراتژی های (Mini-Max) WO:

این استراتژی ها به منظور حداقل نمودن ضعف های داخل برای بیشترین استفاده از فرصت های محیطی طراحی می شوند. به عبارت دیگر در این استراتژی ها، از فرصت ها، جهت کم رنگ نمودن نقاط ضعف استفاده می شود (جدول ۷).

گروه چهارم: استراتژی‌های (Mini-Min) WT:

این استراتژی‌ها به منظور حداقل نمودن ضعف‌های داخل برای حداقل نمودن اثرات تهدیدهای محیط بیرونی طراحی می‌شوند. به عبارت دیگر این استراتژی‌ها، استراتژی‌های بقاپذیری در محیط بوده و جهت به حداقل رساندن نقاط ضعف و اجتناب از تهدیدها استفاده می‌شود (جدول ۷).

پس از تکمیل ماتریس SWOT، از آنجا که به جهت تلاقی عوامل محیطی داخلی و خارجی صرفاً ۴ نوع راهبردی SO، ST، WO، و WT به دست آمد، در حالی که ممکن است از تلاقی آنها نیز راهبرد دیگری به دست آید. لذا مجدداً کلیه استراتژی‌های ۴ گانه و ارتباط آنها با همدیگر، بر اساس اولویت و انجام فرایندهای آماری مورد بررسی و دقت نظر قرار گرفت تا در نهایت از دل آنها استراتژی‌های ترکیبی حاصل شده و ماتریس بهبود یافته SWOT به دست آید که به شرح جدول زیر است.

جدول ۸: ماتریس بهبود یافته SWOT

راهبردهای ترکیبی SWOT

- ۱- لزوم سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی جهت توسعه گردشگری در غار کتله‌خور
- ۲- بهره‌گیری از موقعیت جغرافیایی غار به دلیل همجواری با ۷ استان و دسترسی آن به مراکز مهم جمعیتی کشور
- ۳- ارتقای کیفی شبکه‌های ارتباطی متصل‌کننده غار به سایر جاذبه‌های گردشگری (مانند غار علیصدر، گنبد سلطانیه).
- ۴- آموزش و استفاده از نیروهای متخصص به منظور راهنمایی گردشگران در درون غار
- ۵- افزایش آگاهی گردشگران در حفظ پدیده‌های ژئومورفولوژیکی ارزشمند درون غار و استفاده صحیح از امکانات خدماتی-رفاهی

نتیجه‌گیری و پیشنهادات:

پدیده‌ها و فضاهای جذاب و زیبای محیط طبیعی با چشم‌اندازهای بدیع، همواره مورد توجه و علاقه انسان بوده است که میراث ژئولوژیکی و ژئومورفولوژیکی نیز از این مقوله مستثنی نیستند. بهره‌برداری صحیح از این منابع نیازمند برنامه‌ریزی و سیاست-

گذاری‌های مناسب است. غار کتله‌خور به عنوان یکی از پدیده‌های جذاب ژئوتوریستی، علیرغم برخورداری از توانها و قابلیت‌های بسیار بالا، جایگاه مناسبی را به لحاظ پذیرش گردشگر در میان سایر جاذبه‌های کشور ندارد. در این زمینه عوامل متعدد بیرونی و درونی دخیل هستند. یافته‌های بدست آمده در مقاله حاضر بیانگر این است که بهره‌گیری از ظرفیت‌ها و قابلیت‌های غار نیازمند اتخاذ استراتژی تهاجمی (توسعه‌ای) است. همچنین ارزیابی نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید غار کتله‌خور بیانگر این است که در برنامه‌ریزی استراتژیک و تصمیم‌گیری بهینه به منظور بهره‌گیری از قابلیت‌های ممتاز غار، ضروری است موضوعات زیر مورد توجه قرار گیرد:

- ✓ سرمایه‌گذاری بخش دولتی و خصوصی؛
- ✓ بهره‌گیری از موقعیت استقرار غار؛
- ✓ تقویت دسترسی‌ها و کیفیت آنها؛
- ✓ آموزش نیروهای متخصص و
- ✓ ارتقای آگاهی گردشگران.

تحقق عوامل مذکور نیازمند راهکارهای اثربخش و عملیاتی است که در این راستا موارد زیر پیشنهاد می‌گردد:

- ۱- اختصاص بودجه‌های عمرانی، خدماتی، اجرای پروژه‌های مختلف و ایجاد اشتغال برای ساکنان روستایی منطقه مانند فروش صنایع دستی، اجرای مراسم محلی و ارائه غذاهای محلی به گردشگران و کاهش مشکلات روستاییان منطقه؛
- ۲- ارائه برنامه اجرایی برای مدیریت بهتر غار کتله‌خور؛
- ۳- جلب مشارکت افراد بومی و آموزش ساکنان جهت درک اهمیت پدیده‌های زمین‌شناسی و ژئومورفولوژیکی؛
- ۴- تبلیغات همه‌جانبه و موثر در خصوص جاذبه‌های گردشگری شهرستان خداآبند جهت جذب گردشگر؛
- ۵- بهبود راه‌های ارتباطی و ارائه امکانات زیربنایی و خدمات رفاهی؛

۶- برنامه‌ریزی و اقدامات مؤثر توسط مسئولین ذیربط در مورد حفاظت از غار نهشته-

ها.

منابع:

- ۱- ابراهیمی فینی، ف. (۱۳۸۷)، بررسی مناطق مستعد گردشگری طبیعی و ژئوتوریسم کاشان با استفاده از GIS، اولین همایش ژئوتوریسم ایران، سازمان زمین‌شناسی و اکتشافات معدنی کشور، تهران، آبان ۱۳۸۷، صص ۱۶۵-۱۵۵.
- ۲- اسدی و همکاران (۱۳۸۷)، نقش گنبد ها و غار های نمکی در ایجاد ژئوپارک و توسعه ژئوتوریسم در ایران، مجموعه مقالات ژئوپارک قشم، سازمان منطقه آزاد قشم، صص ۳۵-۲۵.
- ۳- جمالی، ا. (۱۳۸۱)، غار کتله خور گرماب، فصلنامه فرهنگ زنجان، شماره ۸ و ۹، زمستان و بهار ۸۱-۱۳۸۰، صص ۲۴۵-۲۳۰.
- ۴- رضایی، م. و نخعی، م. (۱۳۸۷)، نحوه تشکیل غار کارستی کتله خور در استان زنجان، فصلنامه زمین شناسی ایران، سال دوم، شماره ۶، صص ۱۹-۱۱.
- ۵- زیاری و همکاران (۱۳۸۷)، جایگاه ژئوپارک قشم و تأثیرات آن بر اقتصاد گردشگری در جزیره قشم، مجموعه مقالات ژئوپارک قشم، سازمان منطقه آزاد قشم، صص ۵۰-۳۶.
- ۶- سرایی و همکاران (۱۳۸۷)، بررسی پتانسیل های ژئوتوریستی ژئوپارک قشم با تأکید بر جنگل حرا و غار نمکدان، مجموعه مقالات ژئوپارک قشم، سازمان منطقه آزاد قشم، صفحات ۶۰-۶۵.
- ۷- شریف‌زاده، ا. و مرادنژاد، ه. (۱۳۸۱)، توسعه پایدار و گردشگری روستایی، ماهنامه اجتماعی - اقتصادی جهاد، خرداد و تیر، شماره ۲۵۰، ۲۵۱، صص ۴۷-۶۱.
- ۸- صبوری، ط. (۱۳۸۷)، ژئوتوریسم نگرشی نو به سوی توسعه منابع و مدیریت محیط در ایران، اولین همایش ژئوتوریسم ایران، سازمان زمین‌شناسی و اکتشافات معدنی کشور، تهران، آبان ۱۳۸۷، صص ۹۴-۸۱.
- ۹- فتحی اصل، م. (۱۳۸۳)، شناسایی جاذبه‌های تاریخی و طبیعی استان زنجان، زنجان، انتشارات سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان زنجان. ۲۵۰ صفحه.
- ۱۰- قاسمی، ا. (۱۳۸۷)، ژئوتوریسم شهرستان فیروز آباد (استان فارس)، اولین همایش ژئوتوریسم ایران، سازمان زمین‌شناسی و اکتشافات معدنی کشور، تهران، آبان ۱۳۸۷، صص ۶۲-۵۳.
- ۱۱- محمودی سیوند، س. (۱۳۷۹)، زمین شناسی و هیدروژئولوژی غار کتله خور، تهران، مرکز تحقیقات کارست کشور.

- 12-Amrikazemi. A & Mehrpooya, A (2006), Geotourism resources of Iran, PP.78-92 in: Geotourism: sustainability, impacts and management, Ed. By R. K. Dowling & D. Newsome, Elsevier, p 260.
- 13-Arshadi.S & Laumanns.M (2004), speleological project Ghar Katalekhkor .ISSN19, p1617-8572.
- 14-Blamely. R (1997), Ecotourism: The Search for an Operational Definition Journal of Sustainable Tourism, Journal of Sustainable Tourism 5 1, pp. 29-45
- 15-Brandat.S & Lagally, Ulrich, Eichhorn (2004), Roland Bavarian top 100 geosites-an important source for a sustainable eco-tourism in Bavaria.
- 16-Darehshouri.B.F & kasraian.N, (1998) Nature of Iran, p10.
- 17-Raeisi. E & Laumanns. M (2003), Cave Directory Iran. Berliner Höhlenkundliche, Berlin, 101 p.
- 18-Stueve, Andrea. M., Cook, Suzanne, D., & Drew, Dawn. 2002-The Geotourism Study: Phase I Executive Summary, The Travel Industry Association of America and National Geographic Traveler. The Research Department of the Travel Industry Association of America Washington, D.C.
- 19-Turner.S, Creaser.P & Mcknight (2006), Celebrating Planet Earth – UNESCO-assisted Geoparks in the Australasian-Pacific region, AESC, Melbourne, Australia. Acedido em 18 Out 2006.